

SVENSK UTRIKESPOLITIK

I DET NYA VÄRLDSLÄGET

VÄRLDSUTVECKLINGEN efter krigets slut och särskilt under 1947 och 1948 har åter gjort utrikesfrågorna dominerande inom politiken. Spänningen mellan de båda stora maktblocken, som allt tydligare avtecknat sig under de tre sista åren, har blivit starkare; det tredje världskrig, som ingen ens ville tänka sig efter Hiroshima och Nagasaki, framstår numera som en allt annat än osannolik möjlighet. För de mindre stater, som hittills stått utanför de akuta konflikterna, är det en bjudande nödvändighet att ompröva sin utrikespolitik inför denna hotande utveckling och det nya maktläge, som blivit en följd av krigets utgång.

Det är fyra olika möjligheter för en svensk utrikespolitik, som teoretiskt kunna uppställas som medel för att söka trygga vårt oberoende, vår territoriella integritet och vårt fria statskicks efter det andra världskriget: medlemskapet i en mellanstatlig säkerhetsorganisation, en nordisk sammanslutning, den gamla neutralitetspolitiken och medlemskap i ett västblock. Några av dem kunna på olika sätt kombineras, men för överskådlighetens skull diskuteras de här var för sig.

Det första av dessa alternativ måste i dagens situation sägas vara helt fiktivt. Det är uppenbart, att *Förenta nationerna* sakna varje chans att med sin nuvarande konstruktion, vilken svårigen kan ändras, spela någon egentlig roll för att skapa fred och säkerhet gentemot den fara, som nu hotar. Den möjligheten finns naturligtvis, att Sovjet på det ena eller andra sättet lämnar FN och att organisationen sedan kan fungera som stomme för en sammanslutning till skydd mot den röda imperialismen. FN skulle då otvivelaktigt få en viss, sannolikt ej ringa moralisk och propagandamässig betydelse; det är också uppenbart, att dess användning på sådant sätt mycket väl skulle motsvara dess ursprungliga syften. Men det är lika tydligt, att organisationen rent realpolitiskt sett i sådant fall endast skulle vara en form av ett västblock.

Det nordiska försvarsförbundet var vid 1930-talets slut särskilt

inom vida kretsar av den yngre generationen den efterlängtade lösningen av vårt försvarsproblem. Utvecklingen har sedan dess gått i en annan riktning. Finland har fallit bort som självständig maktfaktor. Den militära uppräckning i Danmark och Norge, som man ivrigt väntade som en frukt av ockupationens bittra läxor, uteblev till stor del efter befrielsen. De försvarsvindar, som börjat blåsa i Norge under de sista månaderna, kunna ej rubba själva faktum, att våra bägge grannländer ännu så länge ha sitt försvar i ett snarast sämre skick än på våren 1940, om man bortser från i och för sig berömvärda förstärkningar av den omedelbara kuppberedskapen. Våra egna beska erfarenheter från 1936—1943 vittna värtaligt om hur lång tid det kräver att få ut något effektivt av ett försvar, som dock aldrig någonsin ens tillnärmelsevis var nere på den nuvarande danska eller norska nivån. Under sådana förhållanden skulle en nordisk blockbildning knappast under nu över-skådlig tid kunna innebära annat, än att vi efter vår fattiga förmåga finge söka bispringa våra båda grannar. Det nyss uppflam-made intresset i Norge för ett försvarsförbund förtjänar dock allt beaktande. Det är självfallet ett svenskt förstarangsintresse, att de tre nordiska rikena samlas kring en gemensam politik, så att de ej riskera att under en akut kris drivas in på skilda vägar. Ut-talanden från tongivande norskt håll visa, att en sådan möjlighet ej kan anses utesluten. Det är likaledes ett viktigt svenskt intresse, att försvars- och försörjningsproblemen såvitt möjligt lösas ge-mensamt i Norden. En sammanslutning mellan de tre nordiska staterna är alltså synnerligen önskvärd, låt vara att dess önskvärd-het icke får skymma blicken för hur begränsat dess värde för vår egen yttre säkerhet måste vara under åtskillig tid framåt. Ett nordiskt försvarsförbund får sannolikt från början inrikta sig på uppgifter av mera begränsad art, än man förr tänkte sig. Även dessa begränsade uppgifter kunna knappast i l ä n g d e n lösas utan hjälp utifrån.

Därtill kommer, att det förefaller, som om de senaste årens mili-tärtekniska utveckling avsevärt försämrat utsikterna för små-stater och kombinationer av sådana i händelse av krig mot stor-makter och även i ej ringa grad minskat värdet av de stora av-stånd och de därmed sammanhängande möjligheter till försvar på djupet, som man tidigare — och då säkerligen med all rätt — hållit för en av de främsta vinsterna av ett nordiskt försvarsblock.

Neutraliteten i händelse av ett stormaktskrig är alltjämt Sve-riges officiella linje, till vilken alla våra stora partier åtminstone

i februari anslö sig. Man kan till dess förmån åberopa — förutom den nära nog mystiska folkvilja, om vilken jordbruksministern ordar i sin bekanta storpolitiska broschyr — de gynnsamma erfarenheterna från två lyckligt överståndna världskrig. Man menar, att samma gunstiga chanser sannolikt skulle stå en svensk neutralitetspolitik till buds ännu en tredje gång.

Men har inte läget successivt skiftat till det sämre? Den gamla neutralitetspolitiken byggde på tvenne så att säga axiomatiska förutsättningar. Den ena var, att en övervägande sannolikhet talade för att den, som ville vara neutral, också verkligen finge förbli det, förutsatt att han med nödtorftiga militära maktmedel markerade sin goda vilja att hävda neutraliteten, så som skedde vid flera tillfällen särskilt under 1800-talet. Den andra var, att den neutrales verkliga livsintressen ej berördes av krigets utgång, med andra ord att de krigförande parterna i huvudsak kunde anses stå på samma plan, politiskt, rättsligt och moraliskt. Vem som än segrade, skulle läget efter kriget i stort sett vara detsamma för den neutrale, om ock med vissa mer eller mindre angenäma förskjutningar i maktbalansen och de geografiska förhållandena.

Frågan är nu, om någon av dessa förutsättningar längre kan anses bestå. Redan Belgiens och Greklands öden under det första världskriget visade på ett skrämmande sätt, hur de neutralas ställning ändrats till det sämre sedan 1800-talet. Det andra världskriget och dess omedelbara förhistoria med den långa serien av överfall mot smärre stater, vilka otvivelaktigt intet hellre önskade än bevara sin neutralitet, synes — för den som vill se — ha ådagalagt, att utsikterna att få förbli i fred under ett storkrig äro särdeles ovissa för en stat i utsatt strategisk läge. Vad åter angår den andra förutsättningen, råder ju intet tvivel om att de neutralas och bland dem vår egen fortsatta tillvaro som fria rätts- och kulturstater helt och hållet hängde på att Hitler ej vann andra världskriget.

Om man betraktar det krigsfall, som nu synes hota, förefaller det, som om samma olycksbådande förhållanden föreligga i ytterligare skärpt form. Att vårt geografiska och strategiska läge är vida mera utsatt under ett ryskt-anglosaxiskt krig än under kampen mellan Tyskland och dess fiender, är väl evident, hur man sedan i detalj må bedöma följderna av vårt läge »under kulbanan» och hur mycket man än må hoppas, att ett krig i första hand skulle söka sin huvudskådeplats vid Medelhavet och i Främre Orienten — en lokalisering, som ju inte är på något sätt axiomatisk. Att vi över huvud taget lämnades i fred förra gången, berodde till stor del

på att västmakterna hade mycket svårt att sätta igång ett skandinaviskt företag utom under krigets första skede, då de emellertid saknade både de materiella resurserna och den nödiga beslutsamheten för att utföra de operationer i norr, vilka faktiskt planerats, medan tyskarna åter av hänsyn till sin egen krigshushållning mycket ogärna ville störa det svenska näringslivets rytm och riskera, att järngruvorna för lång tid gjordes obrukbara. Intetdera fallet föreligger i händelse av ett tredje världskrig. Vi veta därjämte, att man på ledande nazistiskt håll under krigets senare skede livligt beklagade, att man inte trots allt gjorde upp räkningen med Sverige, medan tid var. De remarkabla »avslöjandena» här i Sverige på våren 1945, då man från socialministern och ända långt ned på samhällsstegen nästan kapplöpte om att visa, att man i verkligheten på mer eller mindre betydelsefullt sätt bidragit till krigets lyckliga utgång genom att lämna de blivande segrarna sitt bistånd, ha väl knappast gjort det mera lockande för en krigsförande diktaturstat att lämna oss i ostörd ro på sin ena flank, om han anser sig veta, att en vida övervägande svensk opinion är på hans fienders sida, medan han själv under krigets tidigare skeden har möjligheter att oskadliggöra oss. Minnena av den politik, som svenska riksintressen föranledde oss att föra under vinterkriget, kunna måhända påverka Moskva i samma riktning.

Vad den andra förutsättningen — situationen efter det eventuella krigets slut — angår, kan väl ingen, som vill kalla saker och ting vid deras rätta namn, numera bestrida, att den östra parten denna gång utmärkes av ungefär samma hänsynslöshet och förakt för folkrätten som sin motsvarighet i söder 1939—1945. De senaste månadernas händelser borde, om inte tidigare tilldragelser gjort det, ha övertygat envar om konsekvenserna för de små fria nationerna av en rysk seger över anglosaxarna eller ett remispiel, som lämnar Sovjet som herre över kontinenten.

Situationen skulle alltså vara den, att vi i händelse av ett försök att vara neutrala måste räkna med dels en mycket stor risk att trots allt bli överfallna redan under ett tidigt skede av kriget, dels vårt försvinnande som fri stat i händelse av en rysk seger. En av det andra världskrigets klaraste lärdomar är vidare, att det gång på gång visat sig, hur liten effekt även en stormakts hjälp åt en överfallen småstat får, om den ej är planerad och förberedd utan måste improviseras vid överfallet. Norge, Holland—Belgien och Grekland liksom den tilltänkta västmaktshjälpen åt Finland under vinterkriget äro exempel härpå. Ej heller får det glömmas, att ett

separat överfall på ett politiskt isolerat Sverige, utan något omedelbart storkrig inte hör till det otänkbara.

En allmän västeuropeisk sammanslutning, beredd att taga de yttersta konsekvenserna, är sannolikt det bästa, för att ej säga enda, medlet att åstadkomma jämvikt och därmed uppnå, vad vi alla önska och hoppas på: en fredlig avveckling av den hotande konflikten. En isolerad politik, som möjliggör den beryktade kronärtskoekttaktikens användning, har ej osannolikt rakt motsatt verkan. Allmän anslutning till ett västeuropeiskt försvarssystem kan med hänsyn härtill ej, som somliga förfalskare påstå, vara »krigsaktivism» utan det bästa sättet att undvika ett krig.

Men om *anslutningen till ett västblock* torde vara den i princip riktiga politiken för de mindre europeiska staterna, bland dem Sverige, följer dock ej därav, att den vägen kan utan vidare beträdas. Man möter genast praktiska betänkligheter. Västblocket är ännu ingalunda färdigt. Visserligen ha de fem västeuropeiska staternas samgående skapat en viktig kärna för en större organisation, men deras ställning till Amerika är ännu inte fastslagen och klart preciserad. Allmänheten vet ej heller, om man i ett färdigbildat västblock över huvud taget är villig att medtaga de nordiska staterna med därav följande utvidgning av blockets politiska och militära förpliktelser. Har man måhända på sina håll redan i all stillhet avskrivit oss såsom osäkra tillgångar? Vissa uttalanden från officiellt svenskt håll skulle göra en sådan utveckling rätt lätt att motivera. Och framför allt: är man i väster i stånd att garantera oss en effektiv hjälp i händelse av ett överfall, ej blott en sen uppståndelse efter den slutliga segern? Vad en flerårig rysk ockupation skulle innebära, torde de flesta nu kunna föreställa sig. Polens och Greklands öden 1939—45 stå som avskräckande exempel, och vad vi veta om Englands, Frankrikes och i viss mån även U.S.A:s militära maktmedel just nu, är ingalunda i allo förtroendeväckande. Det skulle i alla händelser nödvändigtvis bli fråga om omfattande och mycket grannliga förhandlingar, där den tredje berörda partens eventuella reaktion är okänd. Det bör dock hållas i minne, att Turkiets och Greklands förbindelser med västmakterna hittills ej ådragit dem något ryskt angrepp.

En annan väsentlig fråga är, om det svenska folket över huvud taget kan tänkas vilja slå in på en annan kurs än den hävdvunna neutralitetspolitikens. Jordbruksministern har kategoriskt förnekat detta. Man kan ej bortse från folkets instinktiva tvekan in-

för en svensk blockpolitik. Men all sannolikhet talar för att det här mindre är en fråga om folkviljan än om vad främst regeringen och därjämte övriga partiledningar själva hissa för signaler. Över huvud taget får man oftast intrycket av flykt från ansvaret, när de ledande politikerna i våra dagar med deras stora, delvis okunniga och i många fall också ganska ointresserade väljarskaror skylla det ena eller andra på folkviljans orubblighet. Att tänka sig, att opinionen i frågor av denna art skulle mogna snabbare ute bland de breda massorna än i de ledande politiska kretsarna, vore väl med förlov sagt rätt naivt. Det är på ledarviljan och ledarförmågan, i första hand hos regeringen, som det kommer an. Skulle de stora partierna finna en annan utrikespolitik motiverad av lägets förändringar, blir det nog inte »folket», som gör svårigheter. Risker ligger snarare i de politiskt dirigerandes farhågor för att av andra partiers agitatorer bli misstänkliggjorda som »aktivister», detta alltid lika oklara och lika tacksamma invektiv.

Läget är f. n. ur många synpunkter oklart. Man kan ej förundra sig över att opinionen på många håll alltjämt är rätt nymornad. Mycket vore dock vunnet, om man ville avlysa det rent dogmatiska sättet att se på vår utrikespolitik, som om neutraliteten under alla omständigheter vore den enda trygga och välbetänkta möjligheten, medan allt annat är äventyrligt och farligt. Det gäller här inte att välja mellan något rätt riskfritt och något oerhört äventyrligt; det gäller ett val mellan alternativ, som *alla* bjuda på mycket stora risker, och där man har att så kallt som möjligt väga, vilket alternativ som i olika lägen erbjuder de minsta riskerna på lång sikt. Man har därvid att besinna, att läget och bedömningen därav kan växla samt att utvecklingen *kan* vara snabb.

Vissa åtgärder borde under alla omständigheter omedelbart vidtagas. Dit höra effektiv kuppberedskap och en allmän förstärkning av svaga punkter i försvaret, lagring av vissa krigsviktiga förnödenheter, utrensning av kommunisterna och deras medlöpare från alla ömtåliga poster, andra säkerhetsåtgärder mot den röda femte kolonnen på olika områden av samhällslivet samt, ej minst, en diplomatisk hållning, som gör det fullt klart för Västern, att vi stå helt fria mot Ryssland och ämnat fortsätta att göra det. Den nuvarande utrikesministerns tal och åtgärder ha lämnat rum för åtskilliga tvivel i det avseendet. Sådana tvivel bestå ännu och de kunna komma att stå oss mycket dyrt.